

Boldizsár Zsuzsa

Távol-keleti kerámia

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

Kerámia-porcelán előképek értelmezése, anyagok- és segédanyagok alkalmazása, eszközök- és gépek használata

A követelménymodul száma: 0999-06 A tartalomlem azonosító száma és célcsoportja: SzT-009-50

TÁVOL-KELETI KERÁMIA

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A porcelán kínai találmány. Európába kerülésekor a fejedelmek és királyok, majd az uralkodó osztályok féltve őrzött kincse, luxuscikke volt. Távol-Kelet művészete az európai porcelángyártás fejlődésére mind formai- és díszítő technikában jelentős hatást gyakorolt. Ezért elengedhetetlenül szükséges megismerkednünk kerámiaművészetükkel. Mik a Távol-keleti kerámia és porcelán stílusjegyei? Milyen karakterbeli különbségek fedezhetők fel Japán és Kína kerámiaművészetében? Hogyan hatottak Európára?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A KÍNAI KERÁMIA ÉS PORCELÁN TÖRTÉNETE

Kína ősi kerámiaművészetét a sírkerámiák, sírmellékletek örökítik meg. A legkorábbi leletek a 7-8000 éve készített zsinórmintás kerámiák. A kerámia tárolóedények engóbbal festettek voltak, az edények felső részét fekete- és vörös színű, geometrikus elemekkel díszítették. A másik jelentős neolitikus kultúra emlékei elsősorban a fekete kerámiákról híresek és arról tanúskodnak, hogy Kínában már i.e 2000 évvel ismerték a fazekasmesterséget. A koronggal formázott, vékony falú edényeket sötétszürkére vagy feketére égették, majd véséssel díszítették. Ezek már nem kizárólag temetkezési kísérőtárgyak, hanem az őskultusz szertartásain használt edények is voltak. I.e. 200 körül készült leletek tanúskodnak az ólomház használatáról. A sírokban elhelyezett szobrok a kor keramikusainak magas technikai és művészi színvonaláról árulkodnak.

1. A Tang dinasztia uralkodása (i.sz 618–907)

A Tang dinasztia császárainak uralkodása politikai és kulturális szempontból Kína múltjának legragyogóbb fejezete. "Ez időben a kínai birodalom a világ legnagyobb és legkulturáltabb hatalma volt. A birodalom élénk kapcsolatot tartott fenn Indiával, az arab birodalommal és Bizánccal, tehát az akkor ismert egész kultúrvilággal. Nagy jelentőségű technikai újítások segítettek elő a kultúra fejlődését, megjelent az első nyomtatott könyv, itt bocsátották ki az első papírpénzt."¹ Ekkor születtek az első porcelántárgyak. Ebben a korszakban indult jelentős fejlődésnek kerámiaművészet, mind az edények formája, mind a mázak színe megsokasodott.

A Tang dinasztia uralkodása idején háromféle kerámiát készítettek a kínai fazekasok:

- a mindennapi célokra az alsóbb néprétegek számára az egyszerű ólomházas fazekasedényeket,
- a földpátos mázú finomabb kőcserép termékeket a módosabbaknak,
- az áttetsző fehér porcelánt pedig a gazdagok, az előkelők számára.

A kőcserép 1200–1400 C°-on égő kemény cserepű agyagfajta, színe égetés után halványsárga. 1000 év kísérletei alapján ebből az anyagból fejlődött ki a **porcelán**. Az első fehér mázas porcelán azonban csak a 7. század elején született meg. A porcelán kaolin, kvarc és földpát keverékéből áll. A kínai porcelán lágyporcelán, anyaga áttetsző, színe mindig kissé zöldes árnyalatú.

A kor másik vívmánya a redukciós égetéssel előállított szürkészöld **szeladon máz** feltalálása. A legelső porcelánok színes mázú szeladonok voltak. A redukciós égetés hatására a földpátos mázban lévő vasvegyületből a következő színek alakulnak ki: szürkészöld, kékeszöld, olívszöld, a színek skálája nem túl széles, azonban a szürkés árnyalatok végtelen gazdagsága kárpótol bennünket.

¹ Forrás: Brestyánszky Ilona: Ismerjük meg a kerámiát, Gondolat, 1976. 190. oldal

1. ábra. Szeladontál, Jüan dinasztia (1279–1368)²

2. A Szung dinasztia uralkodása (960–1279)

A kínai kerámiaművesség klasszikus korszaka a Szung-dinasztia kora. "A kerámia történetében soha, sehol nem kezelték oly művészettel az egyszínű mázakat, és sehol nem hoztak létre annyi árnyalatot, mint a Szung korszak fazekasai."³ Letisztult formák, tiszta, áttetsző monokróm mázak, és ragyogó színek jellemzik az egyes darabokat. A monokróm mázak a jáde és a bronz színeit idézik. Nem véletlenül, hiszen az ókori tárgyak kultusza, a Szung-kor archaizmusa jegyében, a kerámiák az ókori tárgyakat hivatottak megidézni. Edényeik alapanyaga főként halványsárga **kőcserép**. Mázaik egyszínűek, halványzöld, halványkék színűek (fémoxidokkal színezett földpátos máz) és repedezettek (craquelé). Csak ritkábban használtak díszítést, legtöbbször a máz alá az edény felületébe karcolták a mintát (sgraffito) vagy reliefes dekorálási módot alkalmaztak. Másik jellemző edénytípus az alapanyagában fekete színű nehéz kőcserépedény, vastag barna mázzal bevonva, melyet a 10–11. században használtak a teaszertartás edényeként.

² Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

³ Forrás: Brestyánszky Ilona: Ismerjük meg a kerámiát, Gondolat, 1976. 194. oldal

2. ábra. Szeladon mázas váza, Szung dinasztia⁴

A fehér porcelánedények között főként csészéket, kisebb öblös és lapos tálakat, korsókat és kancsókat találunk. Jellemző díszítésük a bőrkeménységű felületre szabadkézzel karcolt virágokból (lótusz, peónia, vizinövények), és állatokból (halak, vadkacsák és vadlibák, sárkány) álló minta. Az igen vékonyfalú edényeket, vetemedésüket kiküszöbölendő a 11. századtól kezdve szájpereccel lefelé fordítva, egymásra állítható samott tokokban kezdték égetni.

⁴ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciós ház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

3. A Ming korszak (1368–1644)

3. ábra. Ming kori váza 18. században készült másolata⁵

A Ming császárok uralkodása Kínában újabb virágzást jelentett. "A városok felvirágoztak, a manufaktúrák árasztották termékeiket, főleg a selymet, kerámiát és a porcelánt."⁶ **Csing-Te-Csen** városa és környéke ebben az időben válik jelentős központtá, amihez jelentősen hozzájárult az, hogy itt fekszik Kína legnagyobb kaolintelepe.

A kínai kék-fehér porcelán

A Ming korszaktól fokozatosan háttérbe szorul a keménycserep gyártás ez az időszak a porcelán fénykora. A Ming porcelán legfőbb jellemzője a **máz alatti kék festéstechnika**. A kobalt kék színezés iszlám hatásra terjedt el, Kína a Közel-Kelettel fenntartott kereskedelmi kapcsolata révén ismerkedett meg vele. A legkorábbi kék-fehér porcelánokat a Szung-korban készítették ugyan, de a technika igazán népszerűvé Csing-Te Csenben a 14. században alapított Császári Porcelánkészítő Manufaktúrában vált. A manufaktúra a császári udvarnak szánt kiváló minőségű porcelánokat készíttette. A kék-fehér porcelán máz alatti festéstechnikával készül, a kobalt-oxidból nyert kék festékekkel a zsengélt porcelántestre ecsettel festették fel a mintát, majd szintelen, áttetsző mázzal vonták be az edényt, és ismét kiégették. A kerámiák égetésére féltőjás formájú, magas kéményű kemencét használtak. A Ming-kor végén fejlesztették ki a fatüzelésű, egyterű kemencét, amelyben minden tárgyat külön samott tokban helyeztek el. A kemencék különlegességét az jelentette, hogy jelentős hőmérséklet különbséget tudtak elérni a kb. 10–15 méteres kemencében: tűztere közelében 1300 °C, kéménye tövében 1000 °C fokot mértek. Az égetőmesterek mesteri módon szabályozták a kemencék belső hőmérsékletét, s többféle, eltérő égetési hőfokot igénylő kerámiát égettek benne egyszerre.

⁵ Forrás: John Sandon: Antik porcelán, Subrosa Kiadó, 1998. 45. oldal

⁶ Forrás: Brestyánszky Ilona: Ismerjük meg a kerámiát, Gondolat, 1976. 196. oldal

A színes ming porcelán

A máz alatti festés mellett a 15. században elterjedt a **máz feletti festéstechnika**, itt a színskála már szélesebb, miután a díszítményt alacsony tűzön égették be. A Ming korszakban az **ötszínű festést** kedvelték, a színek: türkizzöld, viola, kék, sárga, vörös. E színek kombinációit használták a díszítményekhez, néha arannyal és máz alatti kékfestéssel kiegészítve. Egyik nagyon kedvelt díszítésmódjuk a doucai (kínaiul: egymást kiegészítő színek, illeszkedő színek) technikája volt. A máz alatti kékkel meghúzott mintakörvonalakat égetés után máz feletti festéssel különböző színű máz feletti festékekkel (vörös, zöld, sárga, padlizsán lila) töltötték ki.

4. ábra. Sokszínű festéssel, aranyozással díszített tál. 18. század közepe –második fele⁷

A kínai császári ház szertartási kerámiáit az egyszínű, máz alatti vörössel festett darabok jellemezték a 15. század végéig. A vörös szín Kínában a boldogság, az öröm színe, ezért a vörös mázú vagy díszű kerámiák igen gyakoriak és nagy jókívánságot sugalló tárgyak voltak.

⁷ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

5. ábra. Máz alatti késsel és vörössel festett váza császári sárkánnyal, 18. század⁸

A korszak híres volt még az un. tojánhéj porcelánról is. Ezek igen vékonyfalú edények, melyeken a fény felé tartva, láthatóvá válnak a finom, túvel bekarcolt rajzok (Te hua – titkos díszítés). A Szung korszakban használt földpátos mázak háttérbe szorultak, csak a szeladonzöldet, a vöröset, a barnát és a kék különböző árnyalatait használták.

A Ming korszakban az edények formái is tovább gazdagodtak, készültek: vázák, tálak, csészék, teáskannák, rizsestálak. A leggyakoribb formák a vékonyfalú sokszor elég nagyméretű tálak, melynek öblében tájkép vagy pihenő figurák láthatóak, peremükön sugaras osztások, virágok, buddhista vagy taoista szimbólumokkal. A kínai tájakkal, pagodákkal díszített igen nagyméretű vázák Európában nagyon kedveltek voltak, mint kandallóvázák. A díszítménykincsben uralkodó a növényi motívum, a lótosz, krizantém, virágzó fák, de kedveltek a fametszetek témáiból merítő figurális jelenetek: regények, történelmi figurák ábrázolásai. A kínai tárgydíszítés legfőbb jellemzője a **szimbólumok** díszítőmotívumként való alkalmazása. A tárgyak üzenetek, jókívánságok hordozói is. Számos jelkép a buddhista valláshoz kapcsolódik. Fontosabb jelképek:

- Lótoszvirág: A buddhista művészetben a tisztaság, a tökéletesség, az isteni természet szimbóluma.
- Lepke: A boldogság és a jószerecse szimbóluma.
- Őszibarack: A házasság és a halhatatlanság szimbóluma, az istenek eledele.
- Főnix: Képzelt mitológiai lény, a báj, a szépség, a béke, a jószerecse szimbólumai.

⁸ Forrás: John Sandon: Antik porcelán, Subrosa Kiadó, 1998. 46. oldal

- Sárkány: A császári hatalom, tekintély, erő, bölcsesség, isteni oltalom és a hosszú élet szimbóluma.

A kínai manufaktúrák termékeit a Kelet-Indiai Társaságok, az angol, németalföldi, francia kereskedők társaságai szállították nagy mennyiségben a 16. századtól kezdve Európába. A porcelán luxuscikknek számított a japán és kínai lakkbútorok, kínai selymek mellett. A kék-fehér Ming porcelán a 16. században már a budai udvarba is eljutott Mátyás palotájába. A kínai művészet jelentős hatást gyakorolt az európai iparművészet fejlődésére. Olasz, holland, francia fajanszkészítő központok utánozták termékeikkel a kínai porcelánok stílusát. Európában több évszázadon keresztül kutatták a porcelán előállításának titkát, míg végül Johann Friedrich **Böttger** német származású alkimistának sikerült előállítania az első valódi keményporcelánt 1709-ben. Az európai és kínai porcelán anyaga lényegében azonos, de az alkotóelemeik keverési aránya eltérő, a kínaiakban több az olvasztó hatású anyag a földpát és a kvarc ezért alacsonyabb hőmérsékleten 1250-1350 °C között égetik, míg az európai keményporcelánt 1370-1400 °C között égetik. A porcelánt fehérsége és kagylós törésfelülete miatt a rá emlékeztető porcellana nevű kagylóról nevezték el. A Meissenben dolgozó Johann Gregorius Höroldt legnagyobb érdeme, hogy megteremtette a születőben lévő európai porcelán motívumkincsét. Első díszítményeit chinoiserie stílusban készítette.

A **chinoiserie stílusirányzat** Európában a barokk és rokokó kísézőjeként a kínai művészet hatására alakult ki. A 17-18. században a dúsgazdag fejedelmek a reprezentáció kellékeiként egész szobákat rendeztek be a kincset érő porcelánból, ahol a lámpától a falikonzolon át, az asztal lapjáig sokminden porcelánból készült. A kék-fehér színek elterjedt használata figyelhető meg pl. a delfti, roueni, neversi fajanszgyárak termékein. Az említett kék-fehér színhasználat mellett, a kínai díszítőmód az aszimmetrikus formák használatában, az orientális alak- és motívumábrázolásban, a hagyományos perspektíva felbomlásában hatott jelentősen az európai fajansz és porcelánedények díszítőmódjára.

4. A Csing korszak kerámiái (1644-1912)

Kínában a 18. században fénykorát élte a kerámiakészítés. A Ming korszak bukását követő zavaros évtizedek elmúltával a Csing-császárok (1644-1911) korában a porcelángyártás újra virágzásnak indul. A Csing korszakban **Csing-Te-Csen** a világ legnagyobb porcelánkészítő központja lett, az 1700-as években nem kevesebb, mint 1000 égetőkemence működött itt.

6. ábra. Váza máz alatti kék festéssel, szilvavirág motívummal, 17-18. század fordulója⁹

A kék-fehér porcelánok mellett számos új technikával, és újfajta mázzal kísérleteztek. A mázak ismertebb típusai az ökörvér, a hamvas őszibarack, a holdfény, teapor, almazöld színű mázak. Az **ökörvér máz** réztartalmú, magas hőfokon kiégetett, vastag, fénylő vörös máz volt, amelyet szívesen és gyakran alkalmaztak porcelánok díszítésére még a 19-20. században is.

⁹ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciós ház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

7. ábra. Kobakvása, Ökörvér mázas, Csing dinasztia idejéből¹⁰

A **hamvas őszibarack máz** halványabb vörös, melyet ugyancsak a 18. században fejlesztettek ki. A kívánt színhatást az áttetsző porcelán máz rétegei közé befújt réz tartalmú mészfestékkel érték el. A szeladonszínű és a barna mázakat vas-oxidral színezték, előbbit kis mennyiségű, utóbbit nagyobb mennyiségű vasoxid hozzáadásával és redukáló atmoszférában égették. A vas, kobalttal és mangánnal keverve un. tükörfekete mázat adott. A kobaltból nyert kék mázak szintén kedveltek voltak ebben a korszakban.

A 17–18. századi porcelánok mind technikailag mind formáinak díszítményeinek szépsége miatt tökéletes. A régi technikákat életben tartotta a hagyomány. A díszítményekben a túlzott díszítőkedv pazar mintákat hoz létre. Új technikai bravúr születik, a púderkék szín alkalmazása: a kék festékport fújással viszik fel az edényekre, sokszor medalionokat hagyva ki belőle, amit még tovább díszítettek. A motívumok között a tájképek, és a növénycsoportok (pl.: a tél három barátja: a bambusz, a fenyő és a szilvavirág) gyakoriak. Szívesen ábrázolnak kertben sétáló férfiakat és nőket, tájképet, virágos ágakat, madarakat. Egyéb új technikák is születnek, ilyen a rizsszemes technika, amelynél az edény testébe rizsszemeket helyeznek el, és így kiégetik.

A korszak legkedveltebb díszítőtechnikája a **máz feletti ötszínű festés**, melynek darabjait különböző családokba sorolják a díszítmények domináns színeitől függően:

- **Famille verte:** vagy zöld család, melynek uralkodó színe a zöld, a díszítmény többi részét a vörös, sárga, lila, a kék és a fekete színek adják.

¹⁰ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

8. ábra. Mosdótál Famille verte jellegű díszítéssel, 19. század első fele¹¹

- **Famille rose:** a rózsaszín család. A rózsaszín finom színárnyalatai, a tört színek jellemzik ezt a díszítésmódot: kármin, rubin, rózsaszín, szegfűszín. A szín a 18. században került Európából Kínába, a császári palotába.

¹¹ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

9. ábra. Famille rose festésű vázapár, 19. század¹²

- **Famille noire:** fekete alapon magnóliával, íriszsel, krizantémmal díszített vázák, edények csoportját nevezték el így.
- **Famille jaune:** Sárga alapon magnóliával, íriszsel, krizantémmal díszített vázák, edények csoportja.

A 18. században Kína nagy mennyiségű porcelánt gyártott exportra Európába, Japánba, Délkelet-Ázsiába és Amerikába. Az export porcelánok a piac igényeinek megfelelő formával és díszítéssel készültek. A jezsuita porcelánok az exportra készített kínai porcelánok sajátos csoportjaként a 18. században jezsuita misszionáriusok révén Kínába vitt mintalapok alapján, általában fekete, vonalas rajzú festéssel készültek. Megrendelésre nagy mennyiségben készültek európai formájú porcelán teás-, kávé- és étkezészetek, melynek darabjait szintén európai eredetű díszítőelemekkel díszítették. A tányérok és tálak belsejének mintái között bibliai jelenetek, görög-római mitológiai témák, pajzán képek egyaránt előfordultak.

¹² Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

10. ábra. Európai megrendelésre készített tál aranyozott bronz talapzaton, 1780 körül¹³

A 18. század vége felé a kínai keramikusok különféle, a porcelántól idegen anyagokat kezdtek másolni: régi bronztárgyakat, elefántcsontot utánoztak porcelánból. A kínai porcelán hanyatlása megindult. A 19. században az európai porcelán nagy konkurenciája miatt az export is lényegesen visszaesett. A csing-te-cseni manufaktúrák száma csökkent. A Csing korszak végén 3000 kemence működött itt, míg az 1830-as években már alig 500.

A JAPÁN KERÁMIA

A Japán szigetek földrajzi helyzete már a legkorábbi időktől elősegítette a kínai és a koreai szárazfölddel való érintkezést. Így került át már a 3-4. században a kínai írás, majd a 6. században a kínai vallás a buddhizmus, mely közvetítette a kínai kultúra és művészet elemeit, szimbólumkincsét Japánba.

A japán kerámiára jellemző a kőcserép használata, a 16. századtól pedig a porcelánkészítés. A japán ízlés legjellemzőbb készítménye a rakukerámia. A japán kerámia a kínaival ellentétben erősen individuális jellegű. A fazekasmesterség titkai apáról fiúra szálltak, így dinasztiák alakultak ki, edényeiket nevükkel látták el.

¹³ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

Mázás kőcserép edényeket már a 7. században gyártottak Japánban. A kőcserépedénygyártás azonban a buddhizmus Zen szektájának japáni elterjedésével, a teaivás szertartásával virágzott fel Japánban. A 12. század végén Eisai nevű szerzetespap hozta a Zen buddhizmussal együtt a teaszertartást és a teanövényt is Japánba. A Zen-papok a teaiváshoz szükséges mázas kínai edényeket is magukkal hozták, ezek lettek a japán kőcserépedények mintaképei. A japán kerámiában a **Seto** nevű falu a legjelentősebb központ, itt alapította meg Kínából hazatérve az első teaedényeket készítő műhelyt egy Tosiro nevű japán fazekas 1223-ban. A **teaszertartás** kellékei és funkciói pontosan meghatározottak: víz tartására szolgáló fedeles edény, egy teafűtartó edényke, egy tál a tea elkészítéséhez és a teáscsésze. A fazekasok munkáit sokszor a teaszertartás-mesterek irányították. A kívánságuk szerint az edények formáinak olyan hatást kellett kelteniük mintha nem is emberi kéz készítette volna, hanem magától keletkezett volna. Ugyanakkor a teás csészének a legtermészetesebb módon kellett a kézbe illeszkednie, jellegzetességük, hogy fül nélkül készültek. Az edények részben korongon, részben kézzel készültek, kialakításuk tartományonként változó, anyaguk sötétbarna vagy vörösesbarna kőcserép, mázuk halványkék, sötétbarna vagy fekete. Az első darabok kínai alapanyagból készültek.

A japán rakukerámia, amely négyszáz éves, kezdettől fogva a teaszertartáshoz kötődik. **Kyótóban** három jeles dinasztia készített rakuedényeket. Az első rakucsészéket egy **Csódzsiró** nevű tetőcserépműves készítette az 1570-es évek végén, a nagy teaszertartás mester, Szen no Rikjú ösztönzésére. A Rikjú-féle teaszertartás a körmönfont egyszerűség, a szándékos esetlegesség, a kitalált természetesség művészete. Látszólag minden tárgya faragatlan, kopár, a lehető legszegényesebb, de a tárgyak megvalósítása végtelenül kifinomult műgonddal történik. A teás edény anyaga porózus, rossz hővezető, mely lehűti a benne lévő folyadékot és szigeteli is egyben. A csészéket kizárólag a teaszertartás alkalmával használták. Csódzsiró halála után fogadott fia, Dzsókei vitte tovább a mesterséget. A raku elnevezés onnan származik, hogy Hidejosi sógun egy raku írásjeggyel ellátott aranypecsétet ajándékozott Dzsókeinek. A raku szó jelentése szerinti fordításban: "a ráérő idő élvezete". Csódzsiró leszármazottai a Raku nevet idővel családnévként használták.

11. ábra. Raku teasedények¹⁴

¹⁴ Forrás: <http://www.terebess.hu/terebessgabor/japanraku.html> (2010.08.20)

A 16. század végén kínai és koreai fazekasok hozták Japánba a **porcelánkészítés** mesterségét. A betelepült fazekasok hamar felfedezték új hazájuk kaolinlelőhelyeit és elkezdték a porcelángyártást. Az egyik porcelánkészítő központ **Arita** városában alakult ki. Aritában eleinte a máz alatti festést alkalmazták, kék–fehér porcelánedényeket készítettek és kék–vörös–arany színekombinációt használtak, később megszerezve a máz feletti festés titkát az ötszínű festést is alkalmazták. Nagy mennyiségben készítettek porcelánt exportra, ezeket az edényeket hívjuk **Imari porcelánnak**. Elnevezésük onnan ered, hogy Imari kikötőjében rakták a porcelánszállítmányt a hajókra. Ugyan az imari porcelánedények erősen a kor kínai porcelánjának hatása alatt álltak, de sajátos forma és színösszeállításuk révén jól megkülönböztethetőek. A máz alatti kék és a máz feletti vörös és arany festés színekombinációja jellemezte. A zsúfoltabb, gazdagabb kialakítású Imari stílusú porcelánfestést Ó-imari stílusnak nevezzük.

12. ábra. Tál imari jellegű kék – vörös – arany festéssel, 19. század első fele¹⁵

Az Aritában dolgozó **Kakiemon** keramikusdinasztia porcelánjai az igényes kínai piacon is kelendőnek bizonyultak. Kakiemon Szakaida alkalmazta először a máz feletti ötszínű díszítést Aritában, az ő és leszármazottjainak munkásságához kötődik a kakiemon stílusirányzat elnevezés. Hírnevét a festés sajátos színösszeállításának köszönheti, díszítményei a kor kínai porcelánjainak hatását mutatják ugyan, de valamivel szellősebb elrendezésűek, mint a kínai előképek. A kakiemon porcelánok gyártását 1670 és 1730 között gyártották, ezután kezdődött Európában a másolása.

13. ábra. Kakiemon füstölő fedővel, 1700 körüli

Amikor 1740 tájékán Japán felfüggesztette a kereskedelmet Európával, Kína elkezdte másolni a japán imari porcelánt. A 18. századtól rengeteg kínai "imari" került Európába, az imari mintákat pedig rengeteg európai gyár kölcsönvette. Az ország önkéntes elszigetelődése idején a Japán porcelángyártás hazai piacra termelt. Ihletet elsősorban a japán iparművészet egyéb területeiről, elefántcsont-faragásból, fametszet-készítésből merítettek. Számos a 19. században készült porcelántárgy – szemben a gyári minőséggel – egyedi kvalitású. A hiradó-i és Kozan Makuzu-i "gyárakat" valójában egyéni égetőkemencék sora alkotta.

14. ábra. Kozan Makuzu gyárából származó teáskanna és hiradó-i fo-oroszlánkutya a 19. század végéről¹⁶

¹⁶ Forrás: John Sandon: Antik porcelán, Subrosa Kiadó, 1998. 58 és 59. oldal

A **Kutani porcelánt** a korallvörös és a narancsszínek dominanciája jellemezi, fekete rajzolattal és dús aranyozással. Eredetileg japán uralkodói családok számára készült, azonban olyan híressé vált, hogy a 19. századtól exportálták. Ilyen stílusú edények Aritában, Kiotóban, Noritakében is készültek.

15. ábra. Kutani vázapár, 19. század vége¹⁷

¹⁷ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

KOREAI KERÁMIAMŰVESSÉG

A Koreai kerámiát a mesterkéletlen forma, a tiszta színek, a spontán díszítmények jellemzik. A Kínával való szoros kapcsolat és hatások ellenére, kerámiaművészetük sajátos nemzeti jelleget mutat. Fejlődésére az ősi dél-kínai fazekasság hatott a fazekas technikák alkalmazásában, így pl. a redukciós égetési eljárás, a repesztett máz technikája, a szeladonmáz alkalmazásában. A legkorábbi szeladon porcelántárgyak 993-ból ismertek, a technika a 12. század első felében érte el kifinomultsága csúcsát. A 12. század közepe táján a fazekasmesterek kidolgozták a berakásos díszítőeljárást (Korja-szeladon), megelőzve Kínában való elterjedését. Az ilyen berakások rendszerint a máz alatt fehér- és fekete agyagpép felhordásával készültek. Kezdetben a díszítmények egyszerű növényi minták voltak, majd a 13. század végére mind összetettebbé váltak. A berakásos díszítőtechnikán kívül alkalmaztak még karcolt-, vésett-, domborműves-, áttört díszítőtechnikákat. A 14. században a szeladonmáz készítmények előállítása sorvadásnak indult, s feledésbe mentek a finom tónusú szeladonmázak. Mindennapi használatra gyakoriak voltak a fekete mázas kőcserép kerámiák.

A porcelán előállítása, amellyel már korábban is próbálkoztak a 17. század második felében vált kiváló minőségűvé. Az előállított porcelán nagy része díszítetlen vagy kék-fehér, vagy máz feletti vörös díszítésű. Égetési hőfokuk 1300–1350 °C körül volt.

16. ábra. Koreai váza a 18. századból¹⁸

¹⁸ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

Összefoglalás

Távol-Kelet kerámiaművészetére a magasabb hőfokon kiégett kerámiafajták, a kőcserép és a porcelán használata a jellemző. Nemcsak a porcelán feltalálásának érdeme Kínáé, de a porcelán stílusát is Kína teremtette meg.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat Gyűjtsön fotókat távol-keleti kerámiákról! Tanulmányozza az edények készítésének technikáját, a díszítésmód jellegzetességeit!
2. feladat Gyűjtsön kínai díszítő motívumokat! Kínában a sárkány a halhatatlanság, a bölcsesség és a gyógyító erő birtokosa és egyben a kínai császár szimbóluma. Elemezze az összegyűjtött díszítőmotívumokat! Milyen jelentést hordoznak a motívumok? A munkához használja Jankovics Marcell: Jelképtár c. könyvét!
3. feladat Keressen díszítőmotívumokat a jellegzetes japán iparművészeti ágak közül, mint a kerámia, a lakkművesség, a textilművészet, az elefántcsont- és fafaragás! Tanulmányozza a díszítőmotívumok jellegzetességeit!
4. feladat Gyűjtsön képeket olyan európai porcelánmanufaktúrák edényeiről melyek díszítményei kínai ihletésűek (például Meissen, Worcester)!

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Mikorra tehető az első porcelántárgy megszületése a Távol-Keleten illetve Európában?

2. feladat

Gyűjtsön példákat az európai porcelánművészet kínaiizáló (chinoiserie) és japán hatású porcelánedényeire!

3. feladat

Keressen példákat a távol-keleti kerámia művészet legjellemzőbb készítményeire! Lehetőség szerint használja a következő forrásokat a gyűjtőmunkához:

- John Sandon: Antik porcelán, SubRosa Kiadó, 1998.
- Tim Forrest: Antik porcelán és ezüst, Panoráma, 1998.
- Terebess Online: www.terebess.hu
- Nagyházi Galéria és Aukciósház: www.nagyhazi.hu

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Kínában a Tang dinasztia uralkodása idején a 7. század elején készült az első fehér mázas porcelántárgy.

Európában hosszas kísérletezés után Johann Friedrich Böttger német alkímistának sikerült megfejtenie először a porcelánkészítés titkát, a 18. század elején, 1709-ben.

2. feladat

Két lehetséges válasz:

Meisseni porcelánmanufaktúra. Hagymaminta elnevezésű dekorja (kínai eredetű gránátalmás díszítés).

Herendi porcelánmanufaktúra chinoiserie-i és japán stílusú termékei, például:

17. ábra. Herendi Kiotó elnevezésű japán stílusú váza¹⁹

3. feladat

Négy lehetséges válasz:

¹⁹ Forrás: Herendi Porcelánmúzeum katalógusa

18. ábra. Japán tál közepén ponttyal, körben máz alatti kékfestéssel vízparti növények, 1800 körül²⁰

19. ábra. Koreai váza, 17-18. század²¹

²⁰ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

20. ábra. Japán raku teáscsésze²²

21. ábra. Famille verte színezésű kínai váza, 19. század első fele²³

²¹ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

²² Forrás: <http://www.terebess.hu/terebeessgabor/japanraku.html> (2010.08.20)

²³ Forrás: Nagyházi Galéria és Aukciósház weboldala: www.nagyhazi.hu (2010. 09.15.)

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Brestyánszky Ilona: Ismerjük meg a kerámiát, Gondolat, 1976.

Tim Forrest: Antik porcelán és ezüst, Panoráma, 1998.

John Sandon: Antik porcelán, SubRosa Kiadó, 1998.

Somodi Zsuzsanna – Pálffy András – Dr. Kámory Lajos: Finomkerámiaipari technológia, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1984.

Katona Júlia: Kreatív díszítőművészeti mintakönyv, Typotex Kiadó, 2001

<http://www.terebess.hu/terebessgabor/japanraku.html> (2010.08.20)

AJÁNLOTT IRODALOM

Balla Gabriella: Herendi Porcelánmanufaktúra Rt. 2003.

Paul Atterbury – Lars Tharp: Régiségek képes enciklopédiája, Panoráma, 1994.

Luca Melegati: A porcelán, Officina'96 Kiadó, 1996.

Fajcsák Györgyi (szerk.): Keleti művészeti lexikon, Corvina Kiadó Kft, 2007.

Fábián Nagy László – Szabó Pál: Kerámia- és porcelánipari szakmai ismeret III. Műszaki Könyvkiadó, 1999.

A(z) 0999–06 modul 009–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 10 0000 00 00	Keramikus
54 211 14 0000 00 00	Porcelánfestő és -tervező asszisztens

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
10 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató